

SKUP 2004 - 1

Prosjekt: Søkelys på psykiatrien
Medarbeider: Ane Høyem og Wenche Lie Giæver
Publikasjon: NRK TV - Puls
Publisert: februar - september 2004
Medium: Fjernsyn
Tema: Helse

SKUPs prisjury
Institutt for Journalistikk
Postboks 1432
1602 Fredrikstad

Prosjekt: Psykiatrisatsning i helsemagasinet Puls
Medarbeidere: Ane Høyem og Wenche Lie Giæver
Publisert: Puls, NRK1, Fjernsyn
09.02., 16.02., 08.03., 24.05. og 13.09.2004

Søkelys på psykiatrien

metoderapport til SKUP 2005

PULS
NRK, Faktaavdelingen
Bjørnstjerne Bjørnsonspl. 1,
0340 Oslo
Tlf.: 23 04 73 04

Ane Høyem 23 04 75 63 / 97 56 51 08
Wenche Lie Giæver 23 04 71 19 / 95 07 50 43

Helsemagasinet Puls har gjennom fem innslag avslørt store svikt i opptrappingsplanen for psykiatri. Vi har også gjennom våre innslagene vist hvordan psykisk syke har det i Norge i 2004. Det siste innslaget ble laget etter "trikkedrapet" i Oslo.

Psykiatri var Puls sitt satningsområde våren 2004, og vi har vært to journalister som har jobbet med dette stoffområdet. Samtidig har vi også laget innslag om andre temaer til magasinet.

Psykiatrisatsningen i Puls avdekket at pengene Stortinget hadde bevilget til å styrke psykiatrien ikke hadde kommet pasientene til gode. Og vi har vist at de alvorligst syke ikke fikk den hjelpen de etter loven hadde krav på.

Bakgrunn:

Gjennom en reportasje i desember 2003 viste Puls at en av ti behandlingsplasser i psykiatrien var nedlagt siden 1996, samtidig som norsk psykiatri var inne i sin største oppbygging noensinne. Og poenget med opptrappingsplanen for psykisk helse var nettopp å ikke bygge ned antall behandlingsplasser, men å skape bedre kvalitet på behandlingen.

Denne saken møtte kraftig fra motbør fra helsemyndighetene som hevdet at vår vinkling var så skjev at den var feilaktig.

Både helsedepartement, og sosial- og helsedirektoratet benektet at det hadde funnet sted en nedbygging. Helseminister Dagfinn Høybråten kommenterte saken i studio i Puls og sa: "dette er så ensidig at det er feilaktig". Sosial- og helsedirektorat sendte ut en pressemelding om benektet at det foregikk en nedbygging. Samtidig sendte de et brev til helseforetakene om at de ikke skulle legge ned flere behandlingsplasser før nye var på plass.

Det var stor forskjell mellom det fagfolk, organisasjoner og pasienter hadde fortalt oss og myndighetenes versjon. Dette misforholdet gjorde at vi ble nysgjerrige og provosert. Vi bestemte oss for å dokumentere hva som skjedde.

Våre saker er et resultat av at vi engasjerte seerne, og at vi gjorde egne spørreundersøkelser. Og også at vi allerede etter den første saken hadde fått tillit blant ansatte i psykiatrien.

Vårt første skritt for å var imidlertid å be seerne gi oss sine erfaringer og synspunkter på tilstanden i psykiatrien. I desember og januar fikk vi om lag 100 henvendelser fra pasienter, pårørende, fagfolk og organisasjoner. Innholdet var alarmerende. Innspillene til oss var t helsemyndighetene ga et feil bilde av virkeligheten, og at sannheten var at tilbud ble lagt ned, at pengene ikke kom fram, og at det var blitt vanskeligere enn før for alvorlig syke pasienter å få hjelp. Vi snakket personlig med nesten alle som hadde tatt kontakt. Konklusjonen var at det var viktig å gå videre med arbeidet.

Her følger en oversikt over de forskjellige sakene og hvordan vi jobbet med dem:

SAK 1. Sending 09.02.04.

Psykiatrien i budsjettskvis

Planen for opptrapping av psykiatrien i Norge har stoppet opp. Bare 6 av 28 helseforetak ligger an til å styrke psykiatri-budsjettene sine, til tross for at Stortinget aldri har bevilget mer penger nettopp til dette. Det viser en undersøkelse Puls har gjort.

SAK 2. Sending 16.02.04.

For lite penger og for få omsorgsboliger i psykiatrien

20åring fikk tilbud om hospits etter selvordsforsøk. Pulsundersøkelse viser at kommunene trenger flere omsorgsboliger for psykisk syke enn det de får gjennom opptrappingsplanen for psykisk helse.

Metode:

Det var viktig å få en oversikt over hvordan pengene som var bevilget til psykiatrien var blitt brukt, og hvilke planer de psykiatriske institusjonen hadde for 2004.

Planen var i første omgang to saker, en om hvordan situasjonen var på de statlige institusjonene, og en om status når det gjalt opptrappingen i kommunene.

Vi laget to spørreskjemaer. Det første var beregnet på psykiatriske helseforetakene, det andre på kommunene.

Til den første saken ringte vi til hver enkelt av direktørene ved alle psykiatri-foretakene, 28 i tallet. Vi spurte om det hadde skjedd en reell økonomisk opptrapping i deres foretak. Og vi spurte om utviklingen i antall sengeplasser, og om ventetider.

Vi noterte også ned deres kommentarer til situasjonen. Det viste seg at de fleste hadde intensjoner om å gjøre en god jobb. Ofte sa de når vi ringte at det sto bra til. Men når det kom til budsjettallene og hvordan pengene ble brukt, så stod disse tallene og tiltakene i stor kontrast til det førsteinntrykket de hadde gitt. Vi fikk inntrykk av at det her dreide seg om en sentral strategi, nemlig at det skulle gis inntrykk av at det stod bedre til i psykiatrien enn det som faktisk var tilfellet.

Enkelte av institusjonslederne var imidlertid frittalende og sa at de ikke var snakk om en opptrapping, men en nedtrapping i psykiatrien. Få av disse ville la seg intervju på bånd, og sa at de ville få sparken hvis det kom ut hva de hadde sagt.

Tidlig i prosessen hadde noen ringt og varslet helsedepartementet at vi var i gang med å ringe rundt. Fra kilder fikk vi høre at alle som deltok i kommuneundersøkelsen var pålagt å gi tilbakemelding til sosial- og helsedirektoratet om hva vi spurte om og hva de hadde svart. Vi fikk også vite at det for helsemyndighetene var viktig at vi skulle få positive svar slik at vinklingen ikke ble negativ.

Flere helseforetak prøvde på oppdrag fra Departementet å stoppe vår første sak (09.02.). Kvelden før den første saken skulle sendes ringte Helse-Nord og Helse-Sør. Og samme dag som saken skulle gå, kom det også en henvendelse fra Helse-Øst om at tallene var feil.

På bakgrunnen av protestene gjorde vi en eneste forandring i TV saken før den ble sendt. Det var etter at direktør Knut Schrøder ved Universitetspsykehuset Nord-Norge ringe mandag formiddag og sa følgende: "Jeg er blitt utskremt fra Helse-Nord for å korrigere noen tall. Han unnskyldte seg og sa at sykehuset hadde kommet i skade for å oppgi feil tall til Puls. De hadde sagt at de måtte kutte 8,3 millioner kroner i psykiatrien i 2004, mens det korrekte var et kutt på i overkant av 7 millioner.

I ettertid har ikke en av de 28 som deltok i undersøkelsen protestert på innholdet verken i TV, radio eller nettsaken.

Denne første saken ble også tatt opp i Stortingets spørretime.

I sak to (16.02.) ringte vi psykiatrikonsulentene i alle fylkene for å få en statusrapport om psykiatriopptrappingen i kommunene. Vi ringte også direkte til en rekke kommuner for å se om det var enkelte av dem som merket seg ut i positiv eller negativ retning. Som en dobbeltsjekk ringte vi også alle kommunene i Sør-Trøndelag for å dobbeltsjekke opplysningene fra fylkeskonsulenten.

Det mest skremmende var at kommunene manglet oversikt over hvor mange omsorgsboliger de hadde og hvor mange de hadde i drift. Det kom imidlertid fram i mange kommuner stod omsorgsboligene tomme fordi de ikke hadde penger til drift. I Oslo ble psykiatriske pasienter henvist til hospits, og belegget av psykiatriske pasienter på hospitsene utgjorde 25 prosent.

Det ble klart etter en opptelling at kommunene ville mangle minst 1000 omsorgsboliger selv etter at opptrappingsplanen var fullført.

Til denne saken snakket vi også med rundt femti kilder på forskjellige nivåer i foretakene og i embetsverket, i tillegg til pårørende og pasienter.

Statssekretær Krstin Ravnanger innrømmet også i vår sak at det ikke var beregnet nok omsorgsboligene. Departementet bestemte seg også samme dag til å forlenge fristen for gjennomføringen av opptrappingsplanen med to år. Men det ble ikke bevilget mer penger.

SAK 3. Sending 08.03.04.

Psykiatrien svikter de sykeste

Pasienter med alvorlige psykiske lidelser blir utsatt for omfattende svikt i behandlingstilbudet. Vi viste manglende journalføring, manget på individuell plan og et helhetlig behandlingstilbud. Personer med de tyngste lidelsene var taperne. En rapport fra Helsetilsynet som ble presentert i saken bekreftet dette.

SAK 4. Sending 24.05.04.

Krever granskning av psykiatripenger

Innslaget tok for seg hvordan opptrappingsmidler til psykiatrien ble brukt til å dekke underskudd ved andre avdelinger på sykehusene. Dette skjer både gjennom å holde stillinger ledige og gjennom å la de psykiatriske avdelingene bære en uforholdsmessig stor del av felleskostnadene. Noe av dokumentasjon her var hentet fra en rapport fra Rådet for psykisk helse. Denne saken resulterte i at departementet satte i verk et internt arbeid for å finne ut om dette stemte. Resultatet av deres granskning pågår fortsatt.

SAK 5. Sending 13.09.04.

Alvorlig syke blir utskrevet.

Psykisk syke pasienter skrives fra akuttavdelingene i et stadig økende tempo, fordi disse avdelingene er pålagt å kunne ta imot øyeblikkelig hjelp. Innleggelsestiden på akuttavdelingene er halvert på 10 år.

Bakgrunn:

Tirsdag 3. august 2004 ble en ung mann drept på trikken i Oslo. En 40 år gammel psykiatrisk pasient ble siktet for drapet. Mannen var psykotisk, og nyutskrevet fra akuttpsykiatrisk avdeling ved Ullevål. Han var utskrevet uten noen form for oppfølging eller vidre behandlingsplan.

Det så ut til at det ville bli tatt ut tiltale mot enkeltpersoner for brudd på helsepersonelloven. Det dreide seg om manglende journalføring og uforsvarlig utskrivning.

Vi fikk signaler om stor uro blant ansatte i psykiatrien. Og vi ønsket å se nærmere på hvordan "trikkedrapet" og ressursituasjonen i akuttpsykiatrien preger livet på en psykiatrisk akuttpost. Vi ville også vite hva dette betyr for pasientene.

Metode:

Vi var på akuttposten på Vinderen i Oslo, denne er en del av Diakonhjemmets sykehus. Vi jobbet begge på skift med to fotografer, en hel uke, og dokumenterte det som skjedde. Vi deltok på alle møter, diskusjoner, innskrivninger og utskrivninger, medisiner og tvangsmedisinering. Vi var også sammen med pasientene på dagligstua og på arbeidsstua. Vi dokumenterte med kamera og førte logg over det vi opplevde.

Ønsket var å vise det store presset mot akuttavdelingene som følge av nedgang i antall sengeplasser og den kraftige økning i antall pasienter.

Framfor alt ville vi gi våre seere et bilde av innsiden av en psykiatrisk akuttavdeling. Et miljø de aller færreste har adgang til.

Det var naturlig å velge en dokumentarisk form.

Det ble fort klart at personalets største dilemma var å få pasientene på beina så raskt som mulig, for å få dem utskrevet. De var pålagt at de alltid måtte ha kapasitet til å ta imot øyeblikkelige innleggelse som kunne komme på minutters varsel. Diskusjonen om hvem som skulle utskrives dreide seg om hvem som var friskest nok til å bli sendt ut. Samtidig var de klar over at mange av dem som ble utskrevet ville bli innlagt på nytt.

I helsemyndighetenes festtaler har det vært mye snakk om at man med psykiatireformen behandlet stadig flere pasienter, og at liggetiden var gått ned. At mange av innleggelsene var svingdørspasienter kom ikke fram i statistikken. En pasient blir regnet for ny ved hver ny innleggelse. Antall liggedøgn for samme pasient blir ikke slått sammen, men telles i antall dager pr. innleggelse.

Ferske tall fra Sintef, Helse viste at liggetiden for psykiatiske pasienter var halvert på 10 år. Denne rapporten ble brukt for å bygge under den virkeligheten vi hadde beskrevet.

Oppsummering:

Vårt prosjekt har vært utsatt for hard motstand helsemyndighetene. Blant annet var det umulig å få intervju med helseministeren hele våren. Motstanden i Departementet kuliminerte i et klagebrev til Kringkastingssjefen i mai i år. Men alle påstandene i våre innslag var dokumentert og Departementet har ikke latt høre fra seg etter at Nrk svarte på dette brevet.

Og helseminister Dagfinn Høybråten måtte i begynnelsen av juni 2005 i Dagsrevyen innrømme at opptrappingsplanen ikke hadde vært vellykket.

Det vi hadde avdekket i våre saker våren 2004 var blitt en akseptert sannhet også hos helsemyndighetene.

Gjennom det arbeidet vi hadde gjort hadde vi vist hvor dårlig det stod til i psykiatrien, og at opptrappingsplanen for psykisk helse vedtatt av Stortinget ikke gikk som planlagt.

Tvert imot hadde vi vist at situasjonen for de aller sykeste var blitt dårligere etter at opptrappingen var satt i verk.

Det såkalte "trikkedrapet" i Oslo ble en trist bekreftelse på dette. Denne hendelsen var også årsaken til at vi bestemte oss for å lage en sak fra "innsiden" av en psykiatrisk akuttpost. Hvordan opplever de ansatte å arbeide i et system som i lengre tid hadde vært under stadig større press om å skrive ut pasienter.

Gjennom det arbeidet vi gjorde fikk vi tillit i psykiatrien. Og vi fikk som de første, fagfolk til å stå fram og være kritiske til det som skjedde. Vi var også de første journalistene som er sluppet inn på en psykiatrisk akuttpost med kamera.

Publisering på nett og i Dagsnytt

I forbindelse med alle våre saker har vi laget saker på nettet, nrk.no/puls.

Vi har også laget nyhetsaker til Dagsnytt. Radiosakene har hver gang fått førsteoppslag i Dagsnyttts morgennyheter.

Puls, 20. januar 2005

Ane Høyem

Wenche Lie Giæver

Vedlegg til metoderapporten:

Kassett med de 5 innslagene

Hefte med alle artiklene som ble lagt ut på våre nettsider

To ledere og en artikkel Dagbladet med bakgrunn i våre innslag

Oversikt over nyhetsinnslag i Dagsnytt i forbindelse med innslagene